

Austatud lugeja!

Paarkümmend aastat tagasi rakendus Eesti prokuratuuri tänane institutsionaalne mudel. Selle aja jooksul on muutunud ühiskond tervikuna – inimeste elujärg, väärtushinnangud, ootused avalikule võimule ning arusaamad õiguste ja kohustuste tasakaalust. Eesti on täna avatum, jõukam ja rahvusvahelisem kui paarkümmend aastat tagasi. Sellest tulenevalt on muutunud ka kuritegevus ja õiguskeskond. Muutunud on uurimismeetodid ja tõendite laad.

Karistusõigus ei eksisteeri kunagi iseeneses. See peegeldab ühiskonna arengut, väärtushinnanguid ja arusaamu sellest, millist käitumist peetakse lubatavaks ning millisel määral võib riik sekkuda üksikisiku õigustesse. Seetõttu on ka prokuratuuri roll pidevas arengus. Prokurör ei ole enam üksnes riikliku süüdistuse esindaja kohtus. Ta on uurimise õiguspärasuse tagaja, avaliku huvi kaitsja ning sageli ka keerukate õiguslike, tehnoloogiliste ja eetiliste valikute tegija.

Kriminaalmenetlus on viimaste kümnendite jooksul oluliselt muutunud. Kui kunagi otsiti tõendeid eeskätt sündmuskohalt, tunnistajate ütlustest ja füüsilistest jälgedest, siis tänapäeval on need suuresti serverites, andmekandjatel, sidevõrkudes ja digitaalsetes keskkondades. Tehnoloogiline areng on avanud ühiskonnale enneolematuid võimalusi, kuid loonud ka uusi riske ja uusi kuriteovorme. Sellega koos on muutunud küsimused, millele õiguskord peab vastuseid leidma.

Samas ei piirdu kaasaegse karistusõiguse väljakutsed tehnoloogiaga. Üha enam tuleb tähelepanu pöörata sellele, kuidas mõista inimeste käitumist, hinnata uurimise mõju menetluse osapooltele, kasutada teadmuspõhist lähenemist ning otsida tasakaalu kuritegevusvastase võitluse, põhiõiguste kaitse ja õigusemõistmise legitiimsuse vahel. Prokuratuur tegutseb täna keskkonnas, kus õigusküsimused põimuvad järjest enam ühiskondlike, psühholoogiliste, tehnoloogiliste ja rahvusvaheliste probleemidega.

Käesolev Juridica erinumber avab prokuratuuri tegevust mitmest erinevast vaatenurgast. Käsitletakse prokuratuuri põhiseaduslikku asendit ja prokuröri rolli kriminaalmenetluses; analüüsitakse omaksvõtu temaatikat ja digitõendite usaldusväärsust; rahapesu tõkestamise teadmuspõhist mõõdet ning radikaliseerunud noorte kohtlemisega seotud küsimusi. Lisaks keskenduvad artiklid tõendite kasutamise piiridele, kuritegeliku ühenduse koosseisu sisustamisele ning väljaandmismenetluse inimõiguslikele aspektidele. Koos moodustavad need teemad mitmekülgse pildi väljakutsetest, millega prokuratuur ja kogu kriminaaljustiitsüsteem tänapäeval silmitsi seisavad.

Prokuratuuri tugevus ei väljendu üksnes selles, et kuriteod saavad avastatud ja menetletud. Sama oluline on võime pidada kriitilist arutelu selle üle, kuidas seda tehakse ning millistel põhimõtetel riigi karistusvõimu kasutatakse. Just sellist arutelu käesolev erinumber toetabki.

Muutuvad tõendid, uurimismeetodid ja kuritegevuse vormid, kuid prokuratuuri põhifunktsioon jääb samaks – tagada, et riigi karistusvõimu kasutatakse seaduslikult, õiglaselt ja põhjendatult.

Täna kõiki autoreid nende panuse eest ning soovin inspireerivat ja mõtlemapanevat lugemist.

Astrid Asi
riigi peaprokurör